

Asia: Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyyntö, hallituksen esitys laiksi tutkimustietovarannosta, VN/20733/2020

Vastaanottaja: Opetus- ja kulttuuriministeriö, PL 29, 00023 Valtioneuvosto

Lausunto

Johdanto

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyytää lausuntoa tutkimustoimijoilta hallituksen esityksestä laiksi tietovarannoista. Hallituksen esityksessä ehdotetaan säädettäväksi valtakunnallisesta tutkimustietovarannosta, johon tallennettaisiin Suomessa tehtävään tutkimukseen liittyviä tietoja. Tutkimustietovaranto välittäisi tutkimustietoa kattavasti kaikkien tutkimuskentän toimijoiden välillä helposti hyödynnettävien tietovirtojen avulla. Laissa säädettäisiin myös rekisterinpitäjyydestä tutkimustietovarannossa.

Lausunto

Luonnonvarakeskuksen (Luke) näkemyksen mukaan hallituksen ehdotus laiksi tietovarannoista selkeyttää Suomessa tehtävän tutkimuksen tiedon keruuta, tilastointia ja tiedon välittämistä tutkimuksen toimijoiden kesken. Tutkimustietovarantojen keskitetty tiedon keruu, tilastointi ja tiedonvälitys avoimen portaalin kautta tukee suomalaista tutkimus- ja innovaatiotoimintaa.

Tutkimustoiminnan tietovarantojen keskitetty koostaminen helpottaa ja selkeyttää tiedon keruun ja välityksen roolituksia ja vastuita Suomessa. Keskitetty kansallinen tutkimustietovarannon käsittely ehkäisee myös lukuisien rinnakkaisten tiedon keruu ja -välityspalveluiden syntymistä Suomeen. Rekisterinpitäjyyden osoittaminen opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen on luonteva ratkaisu.

Luonnonvarakeskus korostaa, että valtakunnallista tutkimustietovarannosta huolehtiminen ja metatietojen yhdistely hyvinkin heterogeenisestä tietovarantomassasta vaatii resursseja ja osaamista. Täten lain säätämisen lisäksi tulisi huolehtia tarvittavista resursseista laadukkaiden tietosisältöjen tuottamisen ja ajantasaisen palveluportaalin ylläpidon turvaamiseksi.

Resurssin lisäksi tulisi myös pohtia toiminnan ohjauksesta palveluiden ylläpidon ja kehittämisen näkökulmasta. Luke ehdottaakin pohdittavaksi ohjausryhmän perustamisesta tutkimustietovarannon käytön ja hyödyntämisen tueksi. Luke ehdottaa myös, että ohjausryhmässä tulisi olla edustettuina laajasti tutkimustoimijoiden edustajia.

Näillä lisähuomioilla koemme, että Suomen tutkimustoimijakenttä voisi palvelun tietovarantojen luovuttajana ja palvelun loppukäyttäjänä parhaiten hyödyntää esitetyn hallituksen lain henkeä ja toteutumista.

Luke tukee hallituksen esityksessä laiksi tietovarannoista tutkimustoimijoiden vapaaehtoisuuteen liittyvää luovutusperiaatetta. Tutkimustoimijat ovat eri kehitysvaiheissa organisaatioidensa tietovarantojen julkaisemisessa ja tästä syystä on hyvä, ettei avoin keskitetty palvelu aiheuta lisäkustannuksia ja resurssipaineita tutkimustoimijoille.

6.8.2021

Dnro 1872/00 01 00/2021

Luke tukee pääpiirteiltään muotoiltua lakiesitystä, lakiesitys on selkeä ja sisältää aiheeseen liittyvät keskeiset artiklakohdat.

Säilytykseen määriteltyjen avoimien tutkimustietovarantojen (3 § momentti 3) rajaaminen kohtiin 1-5 on ensiarvoisen tärkeää. Eryityisesti 3 § momentti 3 kohdan 7 (tutkimussuunnitelmat) käyttäminen vain kansallisen tutkimusjärjestelmän tilastoinnissa ja valituissa semanttisen haun sanalouhinnoissa ei saa vaarantaa tutkimussuunnitelman luottamuksellisuutta tai aiheuttaa haittaa tutkijalle, tutkimuksen tai kehitystyön toimeksiantajalle. Luke esittää, että hallituksen esityksessä tuotaisiin nimenomaisesti esille se, että tietojen luovuttaminen tutkimustietovarantoihin koskee julkisella rahoituksella rahoitettua tutkimustietoa, sillä yksityisellä rahoituksella rahoitettujen tutkimusten salassapitovelvoitteet sekä ja rahoittajan intressi tutkimuksen tekemiseen usein rajoittavat tutkimuslaitoksen mahdollisuutta luovuttaa tietoa ulkopuolisille.

Luke haluaa esittää varauksensa 3 § momentti 3 kohta 7 tutkimussuunnitelmien liittämisen sellaisenaan kerättäviin tutkimustietovarantoihin. Tutkimussuunnitelmien luovutus tulisi rajata vain *rahoituksen saaneisiin* tutkimussuunnitelmiin, joiden rahoitusehdot/rahoittajat mahdollistavat suunnitelman julkistamisen. Täten tilastoinnissa ja semanttisissa haussa käytetään laadukasta informaatiota sellaisesta tutkimustoiminnasta, jonka voidaan melkoisella varmuudella todeta toteutuvaksi jollakin aikataululla. Rahoittamatta jääneiden tutkimussuunnitelmien ideat ja aiheet eivät välttämättä koskaan toteudu ja täten tämä tieto ei tuo lisäarvoa suomalaisen tutkimustoiminnan kuvaamiseen eikä mielestämme ylitä tiedon luovuttamiseen liittyvää käyttötarpeen periaatetta.

Yhteenvetona Luke toteaa, että hallituksen esitys laiksi tietovarannoista on selkeä ja sisältää aiheeseen liittyvät artiklakohdat. Esitämme varauksen tutkimussuunnitelmien liittämiseen ilman selkeämpää rajausta säilytettäviin tutkimustietovarantoihin. Ehdotamme, että vain rahoituksen saaneet tutkimussuunnitelmat tutkimusrahoittajien tietovarannoista voidaan luovuttaa opetus- ja kulttuuriministeriön alaisuuteen tilastointia varten.

Helsinki, 6.8.2021

Tutkimusylijohtaja
Antti Asikainen

Lausunnon valmistelija(t): Tutkimusinfrastrukturipalvelut yksikön johtaja Sanna Sorvari Sundet,
Digijohtaja Topi Hanhela, Päällikkö Laura Kitti, Johtava Asiantuntija Sirpa Suonpää, Lakimies Niina Örn